

VSTUPUJE SVETOVÁ FILOZOFIA DO NOVEJ HISTORICKEJ ETAPY TZV. "TRANSMODERNIZMU"?

(Správa a postrehy z priebehu XXI. svetového filozofického kongresu, ktorý sa konal v dňoch 10. - 17. augusta v tureckom Istanbule.)

MARINA ČARNOGURSKÁ. Kabinet orientalistiky SAV, Bratislava

Posledný, XXI. svetový filozofický kongres, ktorý sa uskutočnil tohto roku v Istanbule, by sa mal do dejín svetovej filozofie zapísať ako medzníkový jednak preto, že oficiálne bol na ňom oznámený definitívny koniec jednej a začiatok úplne novej historickej etapy v dejinách svetovej filozofie, no zároveň z hľadiska svojho obsahu - ani nie tak riešením či vyriešením kľúčových svetových filozofických problémov (ktoré sa ani na ňom nepodarilo a asi ani na všetkých ďalších kongresoch nepodari len tak ľahko vyriešiť), ako skôr svojou neopakovateľnou symbolikou. Bol prvým svetovým filozofickým kongresom v novom storočí (i tisícročí) a zároveň sa po prvý raz konal už nie na výsostne európskej či americkej pôde (ako všetky predchádzajúce kongresy), ale vo vstupnej bráne ázijského sveta, v tureckom Istanbule čiže symbolicky v priechode medzi viacerými rôznymi svetmi a ich svetonázorovými centrami. Súčasne v meste, ktoré sa ako jediné na svete hrdí obrovských Chrámom Múdrosti - Hagiou Sophiou (i keď postaveným pôvodne nie z filozofických, ale z náboženských pohnútok a neskôr práve vďaka náboženskej nevraživosti násilne preinštalovaným a umelecky zdevastovaným). Filozofia však práve tu v Istanbule týmto kongresom po prvý raz skutočne symbolicky demonštrovala, že jej láska k Múdrosti veľí započat' konštruktívne splietanie vrkoča novej transmodernej svetovej filozofie nielen zo Západom určovanej a doteraz jedinej dominantnej euro-americkéj filozofickej svetovej tradície, ale aj z ďalších tradičných či moderných prameňov všetkých možných ázijských, afrických i latinsko-amerických svetových filozofických tradícií a ich špecificky svojských dnešných podôb.

A tak zatiaľ čo ešte aj na predposlednom bostonskom svetovom filozofickom kongrese, ako i na všetkých devätnástich predchádzajúcich, mali mimozápadné svetové filozofické tradície len nepovšimnutiahodné malé príspevočky v mori tradičných západných filozofických problematik a ich charakteristicky západnou filozofickou terminológiou vyjadrovaných analýz či metodologických záverov, týmto kongresom sa akoby všetko zmenilo. Pretože zatiaľ čo predchádzajúce kongresové prostredia nútili mimozápadných filozofických predstaviteľov (ak chceli byť oficiálne považovaní za profesionálnych filozofov) prispôsobovať sa západnému filozofickému štýlu vyjadrovania a nepokúšať sa mu protirečiť, ba naopak, usilovať sa dokázať, že aj ich filozofické tradície či názory sú vlastne také isté či veľmi podobné, a teda napr. z metafyzického hľadiska objektívno- či subjektívno-idealistické alebo materialisticko-naturalistické atď., alebo že aj ich filozofické tradície majú rovnaké gnozeologické, etické, filozoficko-antropologické, existencialistické, axiologické či všelijaké ďalšie -istické filozofické zamerania, či dokonca až epigónsky presne také isté riešiteľské postupy, tu sa to zrazu všetko vykryštalizovalo

inak. A tak ak napríklad na Bostonskom filozofickom kongrese organizátori poskytli neeurópskym metafyzickým názorom len nepodstatne malú sekciu tzv. nesubstančnej filozofie, najnovší istanbulský svetový filozofický kongres sa doslova každý deň priam hemžil najrozličnejšími mimozápadnými alebo aspoň európsko-ázijskými či latinsko-americkými komparatívnymi filozofickými sekciami, prednáškami či okrúhlymi stolmi, seabedome presadzujúcimi filozofickú rôznorodosť či doteraz neznámu tú či onú mimoeurópsku filozofickú originalitu. Celkove by sa dalo povedať, že sa tu vedľa seba rovnoprávne prezentovali, dokonca aj v nezávislých vlastných sekciách, už prinajmenšom štyri či päť samostatných svetonázorových ohnísk a ich filozofických tradícií: protozápadná (t. j. klasická európska a severoamerická), ruská, indická, čínska či d'alekovýchodná a latinsko-americká.

Skutočne, XXI. svetový filozofický kongres v Istanbule akoby celej tej doterajšej prozápadnej filozofickej "idyle" urobil zásadný koniec. Pod názvom *Tvárou v tvár svetovým problémom (Philosophy facing World Problems)* jeho organizátori pod vedením súčasnej prezidentky FISP-u (Medzinárodnej Federácie filozofických spoločností), tureckej filozofky pani Ioanny Kucuradi, zaradili do programu kongresu približne rovnaké množstvá tých najcharakteristickejších príspevkov naozaj zo všetkých kútov sveta. A tak sa do Istanbulu poschádzali pomerne rovnopočetné delegácie nielen zo západnej Európy a z USA, ale aj z Indie, Číny, Japonska, Ruska, Kazachstanu, Azerbajdžanu, Južnej Kórey, Peru, Mexika, Venezuely, Kuby atď., atď. a, samozrejme, aj z Turecka.

10. augusta 2003 sa teda do veľkého istanbulského kongresového centra na západnom brehu Bosporu začali schádzať v obrovskej premiešanosti delegáti všetkých možných farieb pletí i oblečení, reprezentujúci najrozličnejšie svetové filozofické spoločnosti a (v nasledujúcich dňoch, v rámci novo sa rodiacej situácie) sa zároveň začali uchádzať o členstvo vo FISP-e už aj ďalšie práve sa zakladajúce spoločnosti komparatívnych filozofií, napríklad Medzinárodná spoločnosť komparatívnej analýzy ázijskej a západnej filozofie (International Society for Asian and Comparative Philosophy) či Medzinárodná spoločnosť komparatívnej analýzy čínskej a západnej filozofie (International Society for Comparative Studies of Chinese and Western Philosophy) a podobne. Čo však bolo zároveň pre tento kongres, uskutočňujúci sa už v ovzduší následkov udalostí z 11. septembra r. 2001 v New Yorku i v ovzduší ešte stále nezavŕšenej vojny v Iraku, takisto symbolické, bola skutočnosť, že v jeho prvý deň nás v celom tesnom okolí istanbulského kongresového centra vívalo desivo obrovské množstvo tvrdo ozbrojenej polície a armády, cez ktoré sme vzápätí dnu prechádzali všetci po jednom cez prísne kontrolované detektory a röntgeny, ktorými kontrolovali všetko, s čím sa delegáti kongresu mienili dnu dostať. Formálnou príčinou toho v ten deň bolo síce otvorenie kongresu súčasným tureckým prezidentom pánom Ahmetom Necdet Sezerom, ale sprísnená policajná, síce už omnoho menej nápadná, ochrana a vstupovanie dnu vždy iba cez detektory zostali aj po všetky ďalšie dni kongresového rokovania.

Obrovská kongresová hala sa po skutočne impozantnom otvorení kongresu súčasným tureckým prezidentom a po príhovoroch rôznych ďalších vysokých tureckých i medzinárodných politických honorácií (ktorí všetci vyslovovali svoje obligátne nádeje, že účasť nás všetkých na kongrese bude z hľadiska ľudstva veľmi prínosná a kongres sa stane ohnískom, ktoré vrhne svetlo na mnohé najpálčivejšie problémy všetkých

súčasných i budúcich na Zemi žijúcich ľudských bytostí), ujala slova prezidentka FISP-u, turecká filozofka Ioanna Kucuradi, ktorá vo svojom príhovore skonštatovala najmä to, že tvárou v tvár súčasným svetovým problémom už nestačí, aby sa svetová filozofia, doteraz vždy prevažne západne orientovaná, pokúšala len deskriptívnou analýzou vysvetľovať rôzne tradičné či nové filozofické systémy, ale že v komparácii so skutočne všetkými svetovými (a teda už v zapojení aj s najrozličnejšími mimoeurópskymi či neprozápadnými filozofickými názormi a tradíciami) musí hľadať synkretickú metódou vysvetlenie mnohých hlavných faktorov tých najpálčivejších svetových problémov a určiť ich správnu diagnózu i možnosť ich zmeny. Lebo tá istá situácia, nazeraná z rôznych bodov pohľadu naozaj najrozličnejších svetových kultúr a ich filozofických a svetonázorových tradícií a zároveň pomocou najrôznorodjších vedeckých i filozofických disciplín, môže dospieť nakoniec k synkretickému pochopeniu reality zo všetkých jej rôznych hľadísk, a tým i k správne filozofickému diagnostikovaniu jej symptómov. A dnes, keď je väčšina ľudských bytostí na svete omnoho chudobnejšia než pred päťdesiatimi rokmi a keď technický rozvoj ľudstva vôbec neprináša globálny rast jeho bohatstva, ba naopak problém zbedačovania ľudstva a devastovania jeho životného prostredia sa neustále ďalej zhoršuje, je nutné, aby sa filozofická reflexia plne odovzdala do služieb života na Zemi a pomohla ľudstvu zmeniť jeho danú kritickú situáciu. Lebo, ako na záver pani Ioanna Kucuradi poznamenala, nemyslí si, že "svetové problémy, ktorým čelíme, sú nezvládnuteľné. Treba len nájsť správnu filozofickú reflexiu a potom na jej základe spoločne s politikmi i mocenskými štruktúrami sveta dosiahnuť ich nevyhnutnú nápravu".

Hlavná kongresová hala sa potom do posledného miestačka, skoro až na prasknutie, opäť zaplnila už len raz, a to hneď na druhý deň, v pondelok 11. augusta, keď sa tam konalo veľké plenárne zasadnutie pod názvom *Úloha filozofie: osvietenstvo, postmoderné myslenie i ďalšie perspektívy (The Role of Philosophy: Enlightenment, Postmodern Thought and Other Perspectives)* so svojim hlavným magnetom nielen pre účastníkov kongresu, ale aj pre prekvapivo veľké množstvo novinárov a televíznych spoločností, Jürgenom Habermasom. Svoju prednášku *Transition to a Postnational Constellation: Dispute on the Future of International Law* predniesol ako správne medializovaná filozofická hviezda za neustáleho blýskania fotoaparátov, snímania množstvami kamier a masového nahrávania na diktafóny, ale, žiaľ, už aj ako obeť svojej popularity, pretože potom sa už na žiadnom ďalšom kongresovom podujatí ako jeho normálny účastník (s výnimkou možnože záverečného banketu, na ktorom som zasa ja nebola), už nikde viac neobjavil, dokonca ani na prednáškach, ktoré sa zaoberali vyslovene jeho filozofiou! Prednášku, ktorou oficiálne ukončil v súčasnej svetovej filozofii doterajší vek post-modernizmu a oznámil už nový vek svetových filozofických dejín, tzv. **vek transmodernizmu**, postavil na vízii budúcej postnárodnej celosvetovej spoločnosti, riadenej na celej zemeguli uplatňovanými spoločnými medzinárodnými zákonmi, k vízii ktorej sa v praxi podľa neho vôbec nebude ľahké dopracovať, nech by bola jej predstava z filozofického hľadiska akokoľvek výborne premyslená. Svojím príspevkom sa však Habermas snažil ponúkať cesty odstraňovania jej úskalí. Jeho prednáška však mala jeden veľký háčik, a to ten, že úplne ignorovala proces deštruktívnych

prírodných zmien na zemešli a dôsledky ich účinkov na správanie ľudstva i následky jeho vzájomnej agresivity, a nezaoberala sa teda nijakým konštruktívnym návrhom na zmobilizovanie obyvateľov Zeme na úplne nový vzťah k prírode a na ich ochotu uskutocnenia i financovania takých významných celosvetových projektov, ktoré by zabránili jej ďalšej hroznej devastácii. Jürgen Habermas odumierajúcu prírodu a vplyv toho na správanie ľudstva a jeho stále sa zhoršujúcu psychiku vzájomných vzťahov z hľadiska celosvetových životných perspektív obyvateľstva Zeme do svojej filozofickej koncepcie budúcej postnárodnej konštelácie sveta vôbec nezahrnul a z hľadiska hlavnej témy kongresu, sformulovanej do vety *Filozofia tvárou v tvár svetovým problémom* (Philosophy Facing World Problems) ju vlastne ani nepovažoval za nijaký alarmujúci svetový problém, hodný jeho povšimnutia. Ani ďalší rečník na tomto plenárnom zhromaždení prof. Dianni Vattino z Talianska so svojou prednáškou: *The End of Philosophy in the Age of Democracy* nevniesol do súčasného filozofického myslenia novú kvalitu ľudskej múdrosti z hľadiska správania ľudstva k svojmu prírodnému životnému prostrediu a jeho úvaha o konci filozofie v období demokracie zostala len akousi ľúbivo sa počúvajúcou eklektickou úvahou o rôznych hrozbách masovej kultúry v novom veku nadnárodných finančných, hospodárskych i mocenských svetových gigantov, ktoré v období globalizácie ľudstva pravdepodobne čoraz viac zmanipulujú celosvetový verejný vkus i jeho spoločenské, politické a kultúrne záujmy, a teda ako by sa tomu malo čeliť. Až v závere tohto plenárneho zasadnutia, hoci už pred dosť stenčeným publikom, pretože po skončení prednášok predchádzajúcich dvoch všeobecne uznávaných filozofických autorít skoro jedna tretina poslucháčov, rovnako ako i novinárov a kamier zo sály bezohľadne odišla, dostal slovo veľmi skromne vyzerajúci starý čierny filozof z Ghany menom Kwasi Wiredu, ktorého prednáška sa vzápätí stala skutočne hodná kongresu, nesúceho názov *Filozofia tvárou v tvár svetovým problémom*. Za jej tému si vybral *Rolu filozofie v interkultúrnom dialógu z africkej perspektívy* (*The Role of Philosophy in Intercultural Dialogue: An African Perspective*) a hneď v úvode skonštatoval, v akej jednote s prírodou a v akej múdrej znalosti jej procesov a zákonov žijú africké etniká pred preniknutím západnej civilizácie na ich kontinent. Západ však už od počiatku svojho prenikania do Afriky začal úplne neľudsky a neeticky brutálne sledovať svoje ekonomické záujmy a správať sa tam ako veľmi krutý kolonizátor, ktorý si namýšľa, že má do činenia s necivilizovaným prírodným ľudom, ktorému treba umožniť západnú kultúru a vzdelanie, a tým i nový životný štýl, ktorým je jedine správny západný životný štýl. Dodnes si Západ neustále vsugerúva rolu svetového dobrodincu, ktorý svojím vlastným vývojom dosiahol na zemešli tú najoptimálnejšiu životnú úroveň a jej zodpovedajúci prístup k životu vnucuje aj všetkým ostatným svetovým etnikám. Pritom si navráva, že chce viesť s ostatným svetom rovnocenný dialóg, lenže, ako pokračoval filozof Kwasi Wiredu, "to, čo s nami Západ vedie, to nie je dialóg, ale diktát. Lebo ak nás v skutočnosti považujete len za svojich nekultúrnych mladších bratov, ktorým idete vy určovať, ako majú myslieť a ako majú podľa vás žiť, prevracajú pritom náš tradičný svet úplne naruby a spôsobujú tým v našom svete chaos, ktorého katastrofálnym následkom potom však vôbec neviete čeliť, tak to nie je dialóg, ale len fatálne neporozumenie africkému životnému štýlu a jeho prirodzeným životným orientáciám! Ak vy nám vnucujete svoju konzumnú životnú filozofiu a jej nemorálne

hodnoty, neprípustiac nijakú férovú diskusiu s nami či ochotu porozumenia našej filozofickej optike a našim vekmi overeným svetonázorovým orientáciám, tak v tom prípade sa naozaj nedá hovoriť o nijakom vzájomne osožnom dialógu medzi nami. Pred príchodom Európanov na africký kontinent obyvateľstvo Afriky žilo v harmonickej symbióze s prírodou a dodnes ešte časť jeho obyvateľstva sa stále riadi svojou vekmi overenou životnou múdrosťou, napríklad, že živé bytie nepredstavujú len viditeľné formy hmotného sveta, ale aj jeho neviditeľné, no rovnako živé a život tvoriace prírodné a duchovné sily, ako aj mnohé na svete ďalej existujúce posmrtné ľudské bytosti, s ktorých duchmi má človek komunikovať a žiť v súčinne osožnej koexistencii, vážiť si ich a spoliehať sa na ich pomoc. Konkrétne spoločenská kooperácia živých ľudí s posmrtnými duchmi svojich predkov, priateľov či mnohých veľkých ľudských osobností, ktorí život na Zemi ďalej dotvárajú a aktívne ovplyvňujú, je však pre vás, 'racionálnych Západniarov' iba hlúposť, s ktorou sa filozof vôbec nemá seriózne zaoberať", a teda, ako pokračoval ghanský filozof Kwasi Wiredu, "to nie je dialóg, ak africkou tradíciou osvedčené filozofické názory západná filozofia apriórne podceňuje a zosmiešňuje. Áno, Západ stále hovorí, že chce viesť filozofický dialóg aj s ostatnými predstaviteľmi sveta, ale vnucuje im v tomto dialógu len svoj spôsob myslenia, svoje západné filozofické predstavy a ich systém hodnôt či len svoje filozofické kategórie na pomenovanie bytostných podstát, ktoré sú vyabstrahované jedine zo západných filozofických ontologických koreňov a zo s tým súvisiacich gnozeologických prístupov k teórii poznania sveta i jeho bytia či k teórii o človeku i o spoločenskom usporiadaní sveta, a teda i o jeho axiologických hodnotových prioritách. Lenže neprozápadne orientovaní filozofi, podobne ako aj celé ich etniká, vidia svet inak a tieto ich iné pravdy o bytí prinášajú možno omnoho lepšie východiská pre ďalšie bytie sveta, a teda nemalo by sa ich jednoducho ignorovať. Takže ak chceme naozaj čeliť svetovým problémom, musíme sa naučiť porozumieť svetovým problémom aj z iných filozofických hľadísk než len z toho západného. Musíme sa v spoločne vedenom skutočnom dialógu naučiť vzájomne jeden druhého naozaj počúvať a porozumieť tým názorom, ktoré pravdu o živote vystihujú, a nechať sa nimi pozitívne inšpirovať. A to nech je aj pre západných filozofov v tomto novom veku transmodernizmu záväzná výzva!" Žiaľ, čas už medzitým natoľko presiahol poludnie, že vôbec nezostal priestor na kladenie otázok publika nielen tomuto ghanskému filozofovi, ale ani Habermasovi a Vattimoovi. A tak nakoniec aj to publikum, ktoré v konferenčnej sále zostalo až do konca, hneď po dození Wiredovej prednášky s radosťou zobralo na vedomie ukončenie plenárneho zasadnutia bez dožadovania sa diskusie.

Hneď od otvorenia kongresu čiže od nedele 10. augusta až do nasledujúcej nedele 17. augusta začali vo všetkých jednotlivých sálach istanbulskeho kongresového centra a súčasne aj v troch reprezentačných sálach susedného istanbulskeho Vojenského múzea, ako aj v neďalekých hoteloch Hilton, Elit a Dorint Plaza prebiehať popri sebe jednak všetky postupné bloky zo 49 pôvodne naprogramovaných kongresových sekcií a zároveň popri tom aj plenárne zasadnutia rôznych sympózií či okrúhle stoly najrozličnejších svetových filozofických spoločností a podobne. Čo však bolo úplnou novotou v histórii svetových filozofických kongresov, to bolo na tomto kongrese po prvý raz založenie tradície už aj výsostne študentských diskusných sekcií. Vďaka tomu sa na kongrese aktívne zároveň zúčastnilo aj množstvo vysokoškolských študentov filozofie zo

všetkých kútov sveta a tí, samozrejme, popri svojich vystúpeniach na týchto špeciálnych študentských sekciách mali voľný prístup aj na všetky ostatné kongresové podujatia, a teda zároveň aj možnosť aktívneho kladenia otázok. Kongres bol vďaka tomu plný aj tých najmladších filozofických adeptov, ktorí, ako sa na otváracom ceremoniáli vyjadrila prezidentka kongresu pani Ioanna Kucuradi, "nám dávajú nádej, že filozofia bude hrať aj v budúcnosti dôležitú úlohu v dotváraní sveta".

Každý deň počas ôsmich dní trvania kongresu prebiehalo teda v piatich dvojhodinových intervaloch nezávisle popri sebe od deviatej ráno až do ôsmej večer štrnásť až pätnásť rôznych podujatí, t. j. sekcií, sympózií či okrúhlych stolov, pričom témy jednotlivých sekcií zmapovali prakticky všetky najrôznejšie súčasné filozofické problematiky. To znamená od etiky, estetiky a filozofie umenia cez aplikovanú etiku, bioetiku či lekársku etiku, komerčnú etiku, komparatívnu filozofiu Európy a Ázie či Východu a Západu, rovnako ako aj cez filozofiu ľudských práv, filozofickú symboliku, logiku, metafyziku či ontológiu, gnozeológiu, fenomenológiu, filozofickú antropológiu, hermeneutiku, filozofiu kognitívnych vied, filozofiu informatiky a modernej komunikácie, ekonómie, environmentálnu filozofiu, futurológiu, filozofiu dieťaťa, filozofiu sexuálnych orientácií, filozofiu Afriky, Ázie či Latinskej Ameriky, filozofiu kultúry, výchovy a vzdelávania, práva, matematiky, prírodných vied či filozofiu samotnej prírody, filozofiu náboženstva, spoločenských vied, axiológiu, politológiu až po dejiny filozofie od starovekej filozofie cez stredovekú filozofiu až po modernú filozofiu, ba až po samostatnú sekciu súčasnej transmodernej svetovej filozofie, reprezentovali témy kongresového programu, ktorý bol organizátormi veľmi pružne zabezpečovaný výbornou ozvučovacíou technikou či počas plenárnych zasadnutí a na požiadanie aj v jednotlivých sekciách simultánnym kabínkovým tlmočením z menej frekventovaných svetových jazykov do angličtiny a samozrejme aj do turečtiny.

Čo však bolo na tomto kongrese v porovnaní s predchádzajúcimi svetovými filozofickými kongresmi takisto prekvapujúce, bola minimálna pozornosť zamerania sa na tradičné veľké svetové filozofické osobnosti, a teda neboli tu nijaké sekcie zaoberajúce sa výlučne kantizmom či hegelianizmom alebo špeciálne Aristotelom či Heideggerom a podobne, a zo všetkých veľkých svetových filozofických osobností boli samostatné sekcie venované len Jaspersovi (pretože súčasne tam prebiehala v hoteli Hilton 5. medzinárodná Jaspersova konferencia, a teda pochopiteľne sa do Istanbulu zišlo práve v tom čase aj veľa významných svetových jaspersológov); Sartrovi (pretože takisto mala na kongrese výročné zhromaždenie aj Sartrova severoamerická filozofická spoločnosť); Aristotelovej *Poetike*, (ktorú sekciu si prekvapivo zorganizovali a výlučne v španielčine sami sebe prednášali mexickí literárni vedci a filozofi); Mahatma Gandhímu, (ktorého prítomní Indovia mali ešte stále potrebu prezentovať ako svoju svetom nedocenenú významnú mravnú osobnosť!), Györgyovi Lukácsovi (ktorého sa tam zasa usilovala prezentovať svetu Lukácsova filozofická spoločnosť zo Segedu) a potom ešte pochopiteľne aj viacerým tureckým filozofickým osobnostiam, čoho výsadu si Turecko ako hostiteľská krajina nenechalo ujsť. Filozofické názory ostatných veľkých svetových filozofov sa objavovali iba čiastkovo, v jednotlivých prednáškach všetkých možných rôznych sekcií ako príklady toho či onoho spôsobu riešenia takej či onakej filozofickej problematiky.

Čo však bolo zároveň ďalším veľavravným javom na tomto kongrese, to bola napriek všeobecne deklarovanej globalizácii a transmodernej vzájomnej prepojenosti dnešného filozofického sveta hneď od prvého dňa nezakryte demonštrovaná separácia a vzájomná rivalita, ba občas dokonca až akoby antipatia niektorých súperiacich filozofických centier. Najzjavnejšie sa to prejavilo tým, že v určitých sekciách popri sebe bežali viaceré samostatné programy, odlišené od seba najmä jazykovo, pričom sa prednášky na nich do iného svetového jazyka neprekladali. Po prvý raz som si to uvedomila, keď som sa začala zúčastňovať sekcií filozofie náboženstva a filozofie kultúry. Jeden deň sa zasadnutie sekcie filozofie náboženstva konalo vo Vojenskom múzeu (ktoré sa stalo centrom väčšiny čínskych a ruských podujatí) a prebiehalo tam výlučne v ruskom jazyku, pochopiteľne i preto, že prednášajúcimi i poslucháčmi na tomto zasadnutí boli výlučne Rusi, dvaja Poliaci a ja jedna Slovenka a prednášky (ani na tomto zasadnutí a ani na všetkých ďalších podobných ruských zasadnutiach rôznych ďalších filozofických sekcií) sa zásadne neprekladali ani do angličtiny. Samozrejme, iní než rusky rozumejúci poslucháči sa na ne vôbec nesnažili prísť a už vo dverách sa často vzájomne odrádzali: 'Tam nechod'te, tam sa hovorí len po rusky!' Nasledujúci deň sa sekcia filozofie náboženstva konala zasa v kongresovom centre a to naopak znamenalo, že bude v angličtine, a pochopiteľne, že bude mať aj obsahovo úplne inú náplň. Lebo napríklad zatiaľ čo v rusky vedenej sekcií filozofie náboženstva odznievali prednášky zásadne len z perspektívy ruského pravoslávia alebo naopak z ateistickej perspektívy tradičného marx-leninizmu, ktorého predstavitelia naďalej filozoficky rozvíjajú túto tradíciu, a naopak v anglicky vedenej sekcií filozofie náboženstva odznievali prednášky najmä írskych a amerických rečníkov (hoci popri nich tam mala vystúpenie napríklad aj česká religionistka pani Dagmar Demjančuková o kultúrnom pluralizme a špecifikách náboženského jazyka!) a ich prednášky boli zamerané alebo výsostne prokatolícko-teologicky (predovšetkým írski rečníci), alebo pluralisticko-ekumenisticky, ba dokonca až protidogmaticko-panteisticky, ba jedna prednáška prof. Bruce Matthews a z USA sa zamerala z hľadiska filozofie náboženstva na skutočne veľmi originálnu tému. Názov mala *Wittgenstein, Religion and Lebensform: Or Why Wittgenstein is not a Wittgensteinian Fideist*. Pomocou logicky vedenej filozofickej analýzy prof. Matthews zaujímavo rozobral z hľadiska Wittgensteinovej teórie jazykových hier absolútnu nemožnosť ontologickej definície Boha, a teda aj potvrdenia dôkazu jeho existencie. Lebo ak sa podľa Wittgensteina metafyzická definícia Boha nedá vyjadriť nijakou logicky možnou elementárnou vetou, a božia existencia sa teda dá pochopiť jedine náboženskou vierou, a nie racionálnou logikou, z filozofického hľadiska je možné ju potvrdiť len ako ľudskú "závislosť", a nie ako naozaj existujúci metafyzicky "stav" božieho bytia. Nazvať Bohom môžeme iba čosi, od čoho sme "závislí", pretože nám to dáva "zmysel života", ale z filozofického hľadiska je to málo na to, aby sme mohli logicky skonštatovať, že to naozaj "je". A keďže nijakou "jazykovou hrou" či logickou slovnou kombináciou sa na tejto skutočnosti nedá nič zmeniť, Wittgenstein na základe svojej filozofickej poctivosti jednoducho nemohol zostať človekom veriacim v Boha, lebo skutočné filozofické myslenie, akým Wittgensteinov spôsob myšlienkových postupov bezpochyby je, ako na záver poznamenal prof. Matthews, "is not thought by religioners" čiže nie je myslením náboženským. Naopak írsky katolícky teológ Thomas A. F. Kella pri dokazovaní božej

existencie nijaké wittgensteinovské problémy ani s logikou, ani s metafyzikou pochopteľne nemal a vo svojej prednáške *'Being what it is to be': Some new Reflections on Asserting God's Existence* bez problémov podriadil filozofiu "mysleniu veriaceho človeka" a zo svojho hľadiska bez škrupúl obhájal všetky sebou prednesené argumenty o božej existencii. (Úplne opačný charakter filozofických úvah o náboženstve mali, samozrejme, rusky vedené bloky sekcie Philosophy of Religion, prebiehajúce v budove Vojenského múzea!)

Hneď v prvý deň kongresu však svoju pozornosť upútala ešte aj jedna tzv. iniciačná sekcia, ktorá mala názov *Natural and Human Sciences: Is Integration Possible?* Vystúpili v nej len traja rečníci, a to dvaja Rusi a jeden Nemeck, profesori Vladislav Lektorský, V. Stepin a Hans Lenk. Profesor Lektorský na úvod predniesol prednášku *Can Human Sciences be Naturalized?*, v ktorej skonštatoval, že existencia spoločenských vied prešla v novoveku významnou transformáciou, v rámci ktorej sa už začína racionálne vedecky uvažovať aj, ako on povedal, o "duchoch", rovnako ako aj o nehmotných životných procesoch bytia čiže aj o existujúcich nehmotných skutočnostiach v realite bytia. Zároveň však peniaze pretransformovali osobné medziľudské vzťahy na neosobné a spôsobili veľké vzájomné spoločenské odcudzenie medzi ľuďmi, ktoré iniciovalo medziňm aj proces enormne vzrastajúcej kriminality vo svete, ba i stavy absurdne odcudzenej sexuality, čo filozofiu núti mapovať a hľadať východiská už aj z tejto situácie. Zároveň sa stáva komponentom moderného vedeckého pohľadu na bytie tzv. holisticko-organický model živej procesuality bytia, ktorého funkčné štruktúry začínajú imitovať už aj spoločenské vedy. Najmä Prigoginovým rozpracovaním teórie termodynamicky nerovnovážnych, ireverzibilných systémov došlo nielen v prírodných, ale už aj v spoločenských vedách k definitívnemu zavrnutiu tradičnej Newtonovej mechaniky a základnou štruktúrou našich vedomostí sa stali multidisciplinárne prístupy k riešeniu všeobecných teórií nielen v prírodovedeckej, ale už aj v spoločenskovednej oblasti, a k tzv. metateórii samoorganizačných dynamických procesov. V posledných troch desaťročiach sa preto prírodné i spoločenské vedy usilujú o spoločný metadisciplinárny prístup k riešeniu svojich nielen vedeckých, ale aj filozofických problémov a pristupujú k metodológii integrácie rôznych vedeckých disciplín v tzv. "reactivation of skin" čiže, ako sa ľudovo povie, k dynamicky konštruktívnej živej aktivácii viacerých disciplín a ich vedeckých teórií doslova "v spoločnej koži" čiže, polopatisticky povedané, 'v jednom tele!' Tzv. 'skinmakeri' formulujú teórie konštruktívnych konšpirácií o dynamických aktiváciách a reaktiváciách najrozličnejších procesov bytia v stále väčších spoločných vedných oblastiach, pričom sa usilujú o odvodenie čoraz abstraktnejších štruktúr pre ne všetky spoločne platným pravidlom a na základe takto definovaných štruktúrálnej entít budujú všeobecne platné bloky poznania (the building blocks of cognition), ktoré sú spoločne platné pre všetky štruktúru bytia spojeného 'v jednej koži'. Pritom interpretácia vnútorného modelu každej takejto do jednej kože sporej metadisciplinárnej štruktúry potrebuje vedecké interpretácie (aby boli zrozumiteľné) na viacerých rôznych úrovniach, no dnešná veda i filozofia sú už nútené mapovať jednotlivé aktívne procesy bytia v ich dynamických procesuálnych interakciách, a nie ich definovať len ako staticky platné stavy. Podobným spojením spoločenských vied s prírodnými sa zaoberal aj prof. Stepin vo svojej prednáške *The Origin of Human Sciences from Natural Ones*, tvrdiac

zároveň, že po zaradení medzi vedecké disciplíny aj vedy o teórii chaosu i teórii dynamických matematických systémov sa spoločenské vedy už nemôžu vymaniť z týchto bifurkačných dynamických štruktúr neustále živých procesov zmien, čo podrobne potvrdil a rozpracoval aj ďalší prednášajúci v tejto sekcii, nemecký prof. Hans Lenk vo svojej prednáške *Toward a Methodological Integration of Sciences from an Interpretationist Perspective*. Všetci traja mi hovorili akoby 'z duše' a spomínala som si pritom, ako som bola pred pár rokmi všeobecne kritizovaná, že som si dovolila svoje sinologické dôkazy významnosti klasickej čínskej filozofie pre súčasný moderný svet podopierať aj práve takýmito prírodovedeckými potvrdeniami jej ontologickej pravdy o dynamicko-dialektickej podstate procesuality bytia, odvolávajúc sa pritom na najnovšie poznatky takých významných moderných prírodovedeckých autorít, akými sú I. Prigogin, A. C. Wilson, R. W. Sussman, Stephen W. Hawking, James Gleick či ďalší.

Už hneď v prvý večer kongresu začala prebiehať aj sekcia komparatívnej filozofie, ktorá ma zaujímala, samozrejme, najviac, a to nielen preto, že som v nej mala mať prednášku aj ja, ale najmä preto že sa zaoberala komparáciou európskej filozofie s mimoeurópskymi filozofickými riešeniami rovnakých problémov. Jej prvý blok, venovaný čiastkovým filozofickým analýzám, otvoril indický predstaviteľ John Vattanky prednáškou o jednom špecifickom systéme klasickej indickej logiky v porovnaní s logikou aristotelickou, po ňom japonský predstaviteľ porovnával zasa Aristotelovo definovanie podstaty individuality a vplyv toho na moderného japonského filozofa Hajime Tanabeho; ďalší dvaja americkí sinológovia sa zaoberali komparáciou definície 'zla' v čínskej a európskej etickej tradícii a podobnými čiastkovými porovnávacími analýzami pokračovala potom sekcia komparatívnej filozofie ešte aj na druhý deň ráno. Zaujímavé bolo v nej v tomto bloku však najmä konštatovanie japonského predsedajúceho profesora Tomonobu, že dejiny komparatívneho filozofického výskumu začali až v 20. storočí. Inak som najmä po vypočutí dvoch nasledujúcich čínskych príspevkov s nevôľou skonštatovala, že čínski filozofi dnes často omnoho lepšie rozumejú európskej filozofii než svojej vlastnej taoistickej tradícii a jej dialektickej predstave bytia ako procesu neustálej organickej zmeny. Aj v nasledujúci deň pokračovali i naďalej v tejto sekcii len čiastkové analýzy: dvaja zástupcovia súčasnej tureckej filozofie vyslovili dosť zaujímavé porovnania medzi sufizmom a existencializmom a Kantom a Iqbalom, poľská predstaviteľka Marzena Jakubczak rozdielne chápanie 'seba-vedomia' v západnej a v indickej filozofickej tradícii a Ruska Marietta Stepaniansová naopak dosť pozoruhodnú úvahu o 'zlatej strednej ceste', ktorá sa dá vystopovať v mnohých rozdielnych svetových kultúrnych kontextoch. Až v poslednom bloku tejto sekcie sme sa v posledných dvoch príspevkoch pokúsili aj o synkretické definovanie dôležitosti obohacujúcej syntézy rôznych protikladných svetových filozofických vplyvov na ďalší vývoj filozofie, jednak ja v príspevku: *Chinese Philosophy Through a Prism of its Classical Ontological Conceptions in the Future Global Context (Čínska filozofia cez prizmu jej klasických ontologických koncepcií v budúcom celosvetovom kontexte)* a potom na úplný záver kazašská filozofka Nagima Baitenova v príspevku: *East West: The Basic Tendencies of World Philosophy*. Obidva príspevky mali v zaplnenej posluchárni veľmi dobrý ohlas a boli sprevádzané bohatou diskusiou. (No keďže sa mi od pani Baitenovej podarilo získať súhlas na publikovanie jej príspevku u nás, nebudem sa ich filozofickým

rozborom zaoberať v tejto štúdii, dúfajúc, že mi bude umožnené uverejniť blok viacerých príspevkov z XXI. svetového filozofického kongresu v ich úplnom znení v niektorom z ďalších čísel Filozofie.)

Nasledujúci deň sa na kongrese začali predstavovať aj rôzne novovznikajúce či nedávno vzniknulé filozofické spoločnosti. Veľmi ma prekvapila existencia Asociácie radikálnych filozofov (RPA), ktorá tu prezentovala svoje názory na etiku terorizmu, vojny a politického násillia, no práve v tom istom čase zasadala aj Medzinárodná spoločnosť pre komparáciu ázijskej a európskej filozofie, a tak som dala prednosť návšteve radšej jej sekcie. Zároveň úplne samostatný program mali na kongrese aj Medzinárodná spoločnosť pre výskum hodnôt (International Society for Value inquiry), Svetový inštitút pre rozvoj fenomenológie vedy a vzdelania (World Institute for Advanced Phenomenological Research and Learning), ako aj Medzinárodná asociácia Jaspersovej spoločnosti (International Association of Jaspers Societies), ktorých zasadnutia prebiehali síce v rámci kongresového programu, ale samostatne v susedných hoteloch Hilton a Elit.

Práve v programe sympózia Svetového inštitútu pre rozvoj fenomenológie vedy a vzdelania vystúpil na tretí deň kongresového zasadnutia so svojou prednáškou *Husserl comme un philosophe engagé: A la Lumiere de sa Correspondance* na kongrese aj ďalší slovenský predstaviteľ, Jozef Sivák, ale keďže toto sympóziu prebiehalo v hoteli Elit, a nie v kongresovom centre, nepodarilo sa mi na jeho prednášku sa dostať. Až jeho ďalšie vystúpenie v predposledný deň kongresu, už v jednej z posluchárni kongresového centra, kde vystúpil s prednáškou *Le philosophie dans la cite*, som mala možnosť sledovať a musím s uznaním skonštatovať, že Slovensku ním urobil na kongrese veľmi dobrú vizitku. Vynikajúcou francúzštinou a veľmi pútavým rečníckym prejavom ako posledný predpoludňajší príspevok sekcie Sociálnej a politickej filozofie vyslovil apel na mravné poslanie filozofa v modernom svete a na jeho aj politickú zodpovednosť za stav sveta, čím vlastne svojím čiastkovým spôsobom tiež prispel k dôstojnému záveru XXI. svetového filozofického kongresu. V tejto sekcii odzneli ešte aj dva ďalšie zaujímavé príspevky, a to príspevok tureckého filozofa Sinana Özbeka, *Überlegungen zum Rasmus in der Türkei (Úvaha o tureckom rasizme)* a prednáška čínskej predstaviteľky Wei Xiaoping *China's Historical Transition and the Globalization (Čínsky historický prechod v procese globalizácie)*, no keďže sa mi kópie týchto príspevkov od ich autorov podarilo získať, ba aj ich súhlas na publikovanie, nebudem sa tu zaoberať ich podrobnejším rozborom, dúfajúc, že budú môcť byť vo Filozofii publikované.

Slovensko bolo na XXI. svetovom filozofickom kongrese zastúpené ešte aj tretím, takisto veľmi úspešným reprezentantom, a to Vasilom Gluchmanom z Prešovskej univerzity. V sekcii Všeobecnej etiky upútal pozornosť poslucháčov svojou práve teraz v USA knižne publikovanou veľmi originálnou teóriou hodnoty ľudskej dôstojnosti v etickom modeli non-utilitárneho konzekvencionalizmu a vyprovokoval tým pozoruhodnú a veľmi plodnú následnú diskusiu.

V priebehu kongresu sa medziiným objavil jeden zaujímavý, no ťažko komentovateľný jav: predstavitelia niektorých svetových mocností, najmä Číny, Ruska (a bývalého Sovietskeho zväzu) a Francúzska, sa snažili demonštrovať svoju svojbytnosť zasadnutiami, na ktoré len ťažko mohli preniknúť aj iní než len ich účastníci, a to

jednak pre jazykové bariéry a jednak i preto, že všetky tieto zasadnutia mali zásadne mimo kongresového centra: Rusi vo Vojenskom múzeu, kontinentálni Číňania v hoteli Dorint Plaza a Francúzi v hoteloch Hilton a Elit a zároveň aj v akomsi len pre nich charakteristickom vlastnom ovzduší. (Zažila som to na viacerých ruských i čínskych zasadnutiach, na ktoré som sa predsa dostala.) Pritom najmä na čínskych predstaviteľoch, prítomných na kongrese, bolo zaujímavé pozorovať určitú komunikatívnu diferenciáciu: americkí a hongkongskí predstavitelia súčasnej čínskej filozofie tvorili jednu homogénnu skupinu, ktorá si poriadala svoje sekcie, na ktorých sa len vo veľmi minimálnom množstve nanajvyš jedného či dvoch (alebo často aj vôbec nikoho) zúčastňovali Číňania z ČLR, a aj to zásadne len ako tichí poslucháči bez kladenia otázok. A takisto sa od týchto Číňanov naoko separovali aj Tchajwanci. No zákulisne predsa len boli vzájomne dobre prepojení a Čína sa nakoniec stala zásadným jazýčkom na váhach, ktorý rozhodol o ďalšom netradičnom smerovaní najbližšieho svetového filozofického kongresu. V priebehu istanbulskeho kongresu sa totiž uskutočnilo výberové zasadnutie delegátov FISP-u, na ktorom sa malo hlasovaním rozhodnúť o mieste konania budúceho XXII. svetového filozofického kongresu. Navrhované boli dve miesta: grécke Atény a juhokórejský Soul. Všeobecne sa predpokladalo, že to, samozrejme, vyhrá Sokratovo rodisko Atény, aj ako najstaršie "rodisko", v duchu západných tradičných predstáv, celej svetovej filozofie. Výsledok hlasovania však skonfrontoval celý súčasný filozofický svet s novou realitou: pomocou Číňanov, ktorí mali o dva hlasy navyiac, práve o tieto dva hlasy vyhral juhokórejský Soul, a tak napriek všeobecnej svetovej úcte k Sokratovi v novom miléniu sa ďalšie vrcholné svetové filozofické zhromaždenie bude konať v roku 2008 už nie ani len v bráne mimoeurópskeho či mimozápadného sveta, ale priamo skoro v srdci úplne protikladnej svetovej filozofickej tradície, v ďalekovýchodnom juhokórejskom Soule. To však i vzhľadom na geografickú vzdialenosť bude znamenať, že najpočetnejšie zastúpenia delegátov budú mať na budúcom svetovom filozofickom kongrese pravdepodobne najmä Číňania (tak kontinentálni, hongkongskí, tchajwanskí, ako aj americkí) a potom Juhokórejci, Japonci a Indovia, čo podstatne ovplyvní zrejme aj charakter väčšiny príspevkov prednesených na ňom.

Lenže ak sa už aj istanburský svetový filozofický kongres svojou grafickou symbolikou dvoch farebne protikladných polmesiacov, vzájomne do seba zaklinených, viditeľne prihlásil k metafyzickej tradícii bipolárne protikladnej dialektickej procesuality premien bytia, a teda tým aj k novej metafizickej svetonázorovej tradícii ľudstva (čiže už zásadne nie k doterajšej filozofickej predstave trvalých substančných stavov bytia), toto nové geografické pnutie výberu pôsobiska budúceho kongresu nie je náhodné. Svoje vrcholné svetové podujatie ide situovať tam, kde s takouto svetonázorovou interpretáciou bytia a jej filozofickými závermi majú jednoducho omnoho väčšie tradície než na Západe.

Svet teda v dejinách svojej súčasnej filozofie stále viditeľnejšie speje k vzájomnej rovnoprávnosti i k symbolickému myšlienkovému spletiu množstva rovnoprávných svetonázorových a ideových filozofických 'vrkočov, vrkôčikov i pramencov' najrôznejších svetových filozofických tradícií, no, ako vieme i zo zákonov fyziky, iba takto spletené lano sa môže stať dostatočne silné na to, aby unieslo celý náklad svetových problémov a neuvrhlo ich do priepasti.

Takže z hľadiska svojej "lásky k múdrosti" určite ani Sokratov, Platónov či Aristotelov duch nepovažuje prehru Atén za nešťastie a to, že sa štafeta ďalších svetových filozofických riešení a hľadání ide presúvať do ohniska Konfuciovej, Laoc'ovej a Buddhovej filozofickej tradície, a teda do jedného z miest nového filozofického prínosu k budúcnemu globálnemu synkretickému spôsobu sformulovania spoločnej metafilozofie ľudstva, ktorá už nemôže byť budovaná len na západnom spôsobe "lásky k múdrosti", ale ako skutočná "láska k múdrosti" musí rešpektovať aj riešenie problémov sveta pomocou ďalších svetových múdrych inšpirácií, je rozhodne sympatické. A tým XXI. svetový filozofický kongres v Istanbule tvárou v tvár svetovým problémom skutočne múdro splnil svoje poslanie, pošlúc štafetu všetkého ich ďalšieho zatiaľ nevyriešeného riešenia nie do Athén, ale až ďaleko na východ do juhokórejského Soulu.

Marina Čarnogurská, CSc.
Kabinet orientalistiky SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR
kaorcarn@savba.sk